Limba și literatura română pentru școlile și secțiile cu predare în limba maghiară

Clasa a V-a

Lecția 10

Clasa a V-a

Modurile de expunere: dialogul, monologul

Privește cu atenție imaginea de mai jos, iar apoi răspunde la întrebări:

Cine are rolul de vorbitor (emițător)? Dar cel de ascultător (receptor)?
Ce răspuns ar putea da mama la întrebarea fetiței?

Privește cu atenție imaginea de mai jos, iar apoi răspunde la întrebări:

Știu, știu! Am citit și eu textul ,,Vizită…” scris de Ion Luca Caragiale și m-am minunat de poznele pe care le face Ionel Popescu!

În această imagine, cine este vorbitorul (emițătorul)? Dar ascultătorul (receptorul)?

Observă!

Mama, n-o să-ți vină să crezi! Tu știi ce a mai făcut Ionel?

Știu, știu! Am citit și eu textul ,,Vizită…” scris de Ion Luca Caragiale și m-am minunat de poznele pe care le face Ionel Popescu!

Între cele două personaje se transmit niște informații, se creează o situație de comunicare directă, cu ajutorul **dialogului**.

Spre informarea voastră!

Discuția dintre două sau mai multe personaje se numește **dialog.**

Tu ai citit textul ,,Vizită…” scris de Ion Luca Caragiale?

Ascultă cu atenție un fragment din textul ,,Vizită...”, scris de Ion Luca Caragiale , pentru a putea apoi rezolva exercițiile propuse:

M-am dus la Sf. Ion să fac o vizită doamnei Maria Popescu, o veche prietenă, ca s-o felicit pentru onomastica unicului său fiu, Ionel Popescu, un copilaș foarte drăguț de vreo opt anișori. [...]

- Să-ți spun drept, cât era Ionel mititel, mai mergea; acu, de când s-a făcut băiat mare, trebuie să mă ocup eu de el; trebuie să-i fac educația. Și nu știți dv., bărbații, cât timp îi ia unei femei educația unui copil, mai ales când mama nu vrea să-l lase fără educație! [...]

Pe când doamna Popescu-mi expune părerile ei sănătoase în privința educației copiilor, auzim dintr-o odaie de alături o voce răgușită de femeie bătrână:

- Uite, coniță, Ionel nu s-astâmpără! [...]

- Ionel! strigă iar mama, și se scoală repede să meargă după el. Dar pe când vrea să iasă pe ușe, apare micul maior de roșiori cu sabia scoasă și-i oprește trecerea. [...]

- Nu ți-am spus să nu te mai apropii de mașină când face cafea, că, dacă te-aprinzi, moare mama? Vrei să moară mama?

- Dar - întrerup eu – pentru cine ați poruncit cafea, madam Popescu?

- Pentru dumneata.

- Da de ce vă mai supărați?

- Da ce supărare!

Madam Popescu mai sărută o dată dulce pe maiorașul, îl scuipă, să nu-l deoache, și-l lasă jos. El a pus sabia în teacă, salută milităreşte și merge într-un colț al salonului unde, pe două mese, pe canapea, pe foteluri și pe jos, stau grămădite fel de fel de jucării.

(Ion Luca Caragiale, *Vizită…)*

Pentru o mai bună înțelegere a textului:

Cuvintele subliniate în enunțurile următoare au sensul:

*M-am dus la Sf. Ion să fac o vizită doamnei Maria Popescu, o veche prietenă, ca s-o felicit pentru **onomastica** unicului său fiu, Ionel Popescu.*

1. onomastica: zi în care cineva își serbează numele, ziua numelui ;

*Dar pe când vrea să iasă pe **ușe**, apare micul **maior** de **roșiori** cu sabia scoasă și-i oprește trecerea. [...]*

2. ușe: ușă;

3. maior: grad în armată, imediat superior gradului de căpitan;

4. roșiori: soldat călăreț din organizarea mai veche a armatei române, îmbrăcat în haină roșie.

*Madam Popescu mai sărută o dată dulce pe maiorașul, îl scuipă, **să nu**-l **deoache**, și-l lasă jos.*

5. a deochea: (în superstiții) a strica sănătatea cuiva printr-o privire rea sau invidioasă;

*El a pus sabia în **teacă** [...].*

6. teacă: înveliș, apărătoare făcută din metal, lemn sau piele, în care să păstrează obiecte tăioase.

Exercițiu

Aranjează episoadele de mai jos în ordinea în care apar în text:

- Maria Popescu îi prezintă musafirului ideile ei despre educație.
- Povestitorul face o vizită doamnei Popescu, cu ocazia onomasticii fiului ei.
- Ionel o deranjează pe femeia bătrână care servește în casă.
- Copilul merge în colțul salonului în care se află jucării.
- Musafirul se arată surprins de gestul doamnei de a aduce cafea.
- Mama îi face observație fiului.

Rezolvare

Exercițiu

Aranjează episoadele de mai jos în ordinea în care apar în text:

- Maria Popescu îi prezintă musafirului ideile ei despre educație.
- Povestitorul face o vizită doamnei Popescu, cu ocazia onomasticii fiului ei.
- Ionel o deranjează pe femeia bătrână care servește în casă.
- Copilul merge în colțul salonului în care se află jucării.
- Musafirul se arată surprins de gestul doamnei de a aduce cafea.
- Mama îi face observație fiului.

① Povestitorul face o vizită doamnei Popescu, cu ocazia onomasticii fiului ei.
② Maria Popescu îi prezintă musafirului ideile ei despre educație.
③ Ionel o deranjează pe femeia bătrână care servește în casă.
④ Mama îi face observație fiului.
⑤ Musafirul se arată surprins de gestul doamnei de a aduce cafea.
⑥ Copilul merge în colțul salonului în care se află jucării.

Exercițiu

Unește cuvintele din coloana A cu sinonimele lor din coloana B:

A	B
prietenă	opinie
părere	ați comandat
ați poruncit	pupă
sărută	înghesuite
grămădite	amică

Rezolvare

Exercițiu

Unește cuvintele din coloana **A** cu sinonimele lor din coloana **B**:

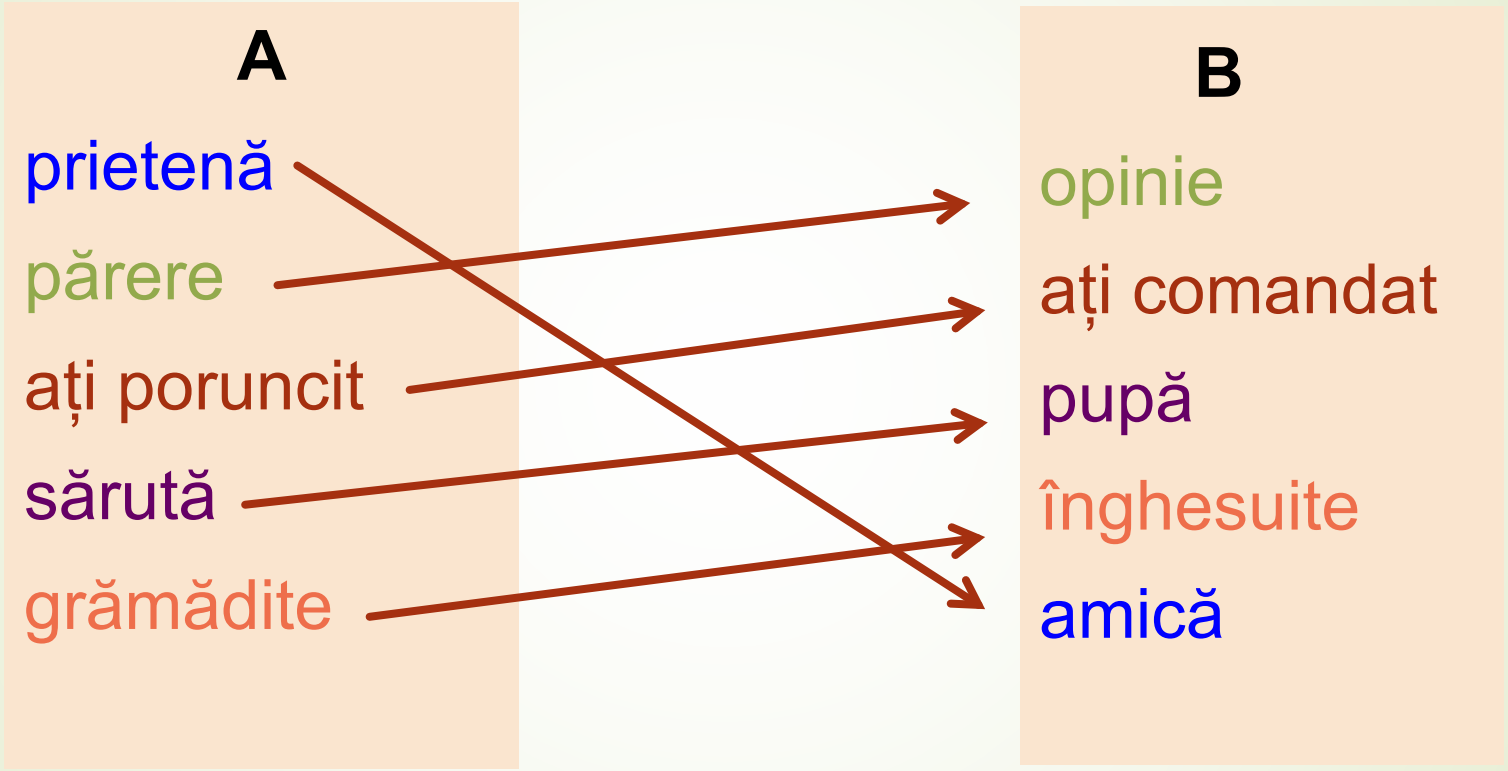

Recitește secvența de text care redă dialogul dintre doamna Maria Popescu și musafir:

- Dar - întrerup eu – pentru cine ați poruncit cafea, madam Popescu?

- Pentru dumneata.

- Da de ce vă mai supărați?

- Da ce supărare!

Observați!

Câte personaje participă la dialog?

Care este semnul de punctuație care marchează prima intervenție a musafirului?

Ce semne de punctuație s-au folosit la sfârșitul enunțurilor?

Recitește secvența de text care redă dialogul dintre doamna Maria Popescu și musafir:

- Dar - întrerup eu – pentru cine ați poruncit cafea, madam Popescu?
- Pentru dumneata.
- Da de ce vă mai supărați?
- Da ce supărare!

Observați!

Câte personaje participă la dialog?
La dialog participă două personaje: musafirul, care întreabă, și doamna Maria Popescu, care răspunde.
Care este semnul de punctuație care marchează prima intervenție a musafirului?
Prima intervenție în comunicare a musafirului este marcată prin linia de dialog.
Ce semne de punctuație s-au folosit la sfârșitul enunțurilor?
La sfârșitul enunțurilor, s-au folosit: semnul întrebării, punctul și semnul exclamării.

Spre informarea voastră!

Dialogul este un mod de expunere, o comunicare directă dintre două sau mai multe persoane/personaje.

Dialogul este alcătuit din replici de tipul *întrebare-răspuns.*
Replica reprezintă intervenția în comunicare a unei persoane sau a unui personaj.
În secvența dată, există patru replici.

În scris, intervenția fiecărei persoane în discuție este marcată prin **linie de dialog,** care se scrie cu alineat înaintea fiecărei replici.

Exercițiu

Selectează, din fragmentul de mai jos, două schimburi de replici care să conțină perechea **întrebare-răspuns**:

Se scutură din salcâmi o ploaie de miresme.

Bunicul stă pe prispă. Se gândește. La ce se gândește? La nimic. Numără florile care cad. Se uită-n fundul grădinii. Se scarpină-n cap. Iar numără florile scuturate de adiere. [...]

Cine trânti poarta?

— Credeam că s-a umflat vântul... o, bată-vă norocul, cocoșeii moșului!

Un băietan ș-o fetiță, roșii și bucălai, sărutară mânele lui „tata-moșu”.

— Tată-moșule, zise fetița, de ce zboară păsările?

— Fiindcă au aripi, răspunse bătrânul sorbind-o din ochi.

— Da' rațele n-au aripi? De ce nu zboară?

— Zboară, zise băiatul, dar pe jos.

Bătrânul cuprinse într-o mână pe fată și în cealaltă pe băiat.

— O, voinicii moșului!...

Și zâmbi pe sub mustăți, și-i privi cu atâta dragoste, că ochii lui era numai lumină și binecuvântare.

— Tată-moșule, da' cocorii un' se duc când se duc?

— În țara cocorilor.

(Barbu Ștefănescu Delavrancea, *Bunicul)*

Rezolvare

Exercițiu

Selectează, din fragmentul de mai jos, două schimburi de replici care să conțină perechea **întrebare-răspuns**:

Se scutură din salcâmi o ploaie de miresme.

Bunicul stă pe prispă. Se gândește. La ce se gândește? La nimic. Numără florile care cad. Se uită-n fundul grădinii. Se scarpină-n cap. Iar numără florile scuturate de adiere. [...]

Cine trânti poarta?

— Credeam că s-a umflat vântul... o, bată-vă norocul, cocoșeii moșului!

Un băietan ș-o fetiță, roșii și bucălai, sărutară mânele lui „tata-moșu”.

— Tată-moșule, zise fetița, de ce zboară păsările?

— Fiindcă au aripi, răspunse bătrânul sorbind-o din ochi.

— Da' rațele n-au aripi? De ce nu zboară?

— Zboară, zise băiatul, dar pe jos.

Bătrânul cuprinse într-o mână pe fată și în cealaltă pe băiat.

— O, voinicii moșului!...

Și zâmbi pe sub mustăți, și-i privi cu atâta dragoste, că ochii lui era numai lumină și binecuvântare.

— Tată-moșule, da' cocorii un' se duc când se duc?

— În țara cocorilor.

(Barbu Ștefănescu Delavrancea, *Bunicul)*

Să aflăm mai mult!

Spre informarea voastră!

În secvențele de mai jos, sunt colorate cu roșu vorbele personajelor și cu albastru cuvintele povestitorului. Observă cuvintele subliniate!

a) *Iar eu, profitând de un moment când trâmbița și toba tac, **adaog:***
- *Și pe urmă, d-ta ești roșior, în cavalerie.*
- *Maior! **strigă** mândrul militar.*

b)- *Dar – **întrerup** eu - pentru cine ați poruncit cafea, madam Popescu?*
(Ion Luca Caragiale, *Vizită…*)

Replicile dialogului sunt însoțite, de obicei, de cuvintele care exprimă acțiunea de ,,zicere”: ***a zis, a spus, a întrebat, a răspuns, a adăugat, a strigat, a întrerupt, s-a mirat, a exclamat, a mărturisit etc.*** Aceste cuvinte pot să apară înaintea replicii (***adaog***- formă corectă*: adaug),* după replică (***strigă***) sau în interiorul replicii (***întrerup***).

Exercițiu

Transcrie în tabel, la locul potrivit, cuvintele de ,,zicere” care însoțesc replicile personajelor:

Replica	În fața replicii	În interiorul replicii	După replică
…auzim dintr-o odaie de alături o voce răgușită de femeie bătrână: *- Uite, coniță, Ionel nu s-astâmpără!*			
- Tocmai! zic eu. La cavalerie nu e tobă; [...]			
-Unde te duci? întreabă mama.			
-Vezi, domnule maior? îl întreb eu după ce-și mai vine în fire; vezi? *(*Ion Luca Caragiale*, Vizită…)*			

Rezolvare

Exercițiu

Transcrie în tabel, la locul potrivit, cuvintele de ,,zicere” care însoțesc replicile personajelor:

Replica	În fața replicii	În interiorul replicii	După replică
*…**auzim** dintr-o odaie de alături o voce răgușită de femeie bătrână:* *- Uite, coniță, Ionel nu s-astâmpără!*	***auzim***		
*- Tocmai! **zic** eu. La cavalerie nu e tobă; [...]*		***zic***	
*-Unde te duci? **întreabă** mama.*			***întreabă***
*-Vezi, domnule maior? îl **întreb** eu după ce-și mai vine în fire; vezi?* *(*Ion Luca Caragiale*, Vizită…)*		***întreb***	

Spre informarea voastră!

Semnele de punctuație folosite în interiorul sau la sfârșitul replicilor pot arăta diferite stări, emoții sau sentimente.

Exercițiu

Pentru fiecare replică din coloana A, găsește o reacție potrivită în coloana B care să indice starea sufletească, emoția transmisă.

a) *- Coniță! uite Ionel! vrea să-mi răstoarne mașina!... Astâmpără-te, că te arzi!*

b) *- Nu știi ce strengar se face… și deștept...*

c) *- Dar – întrerup eu – pentru cine ați poruncit cafea, madam Popescu?*

*(*Ion Luca Caragiale*, Vizită…)*

1.surprindere;

2.disperare;

3.mândrie.

Rezolvare

Exercițiu

Pentru fiecare replică din coloana A, găsește o reacție potrivită în coloana B care să indice starea sufletească, emoția transmisă.

a) *- Coniță! uite Ionel! vrea să-mi răstoarne mașina!... Astâmpără-te, că te arzi!*

b) *- Nu știi ce strengar se face… și deștept...*

c) *- Dar – întrerup eu – pentru cine ați poruncit cafea, madam Popescu?*

(Ion Luca Caragiale, *Vizită…)*

1. surprindere;

2. disperare;

3. mândrie.

Răspunsuri corecte: a-2, b-3, c- 1.

Recitiți următoarea secvență de text:

M-am dus la Sf. Ion să fac o vizită doamnei Maria Popescu, o veche prietenă, ca s-o felicit pentru onomastica unicului său fiu, Ionel Popescu, un copilaș foarte drăguț de vreo opt anișori. [...]

- Să-ți spun drept, cât era Ionel mititel, mai mergea; acu, de când s-a făcut băiat mare, trebuie să mă ocup eu de el; trebuie să-i fac educația. Și nu știți dv., bărbații, cât timp îi ia unei femei educația unui copil, mai ales când mama nu vrea să-l lase fără educație! [...]

Pe când doamna Popescu-mi expune părerile ei sănătoase în privința educației copiilor, auzim dintr-o odaie de alături o voce răgușită de femeie bătrână:

Observă fragmentul scris cu albastru!

Cine este emițătorul? Dar receptorul?
Se schimbă rolurile? Receptorul devine emițător?

Spre informarea voastră!

În opera literară, **monologul** este modul de expunere în care se prezintă replica unui personaj, fără ca receptorul să fie, în mod obligatoriu, prezent sau precizat.
Receptorul, chiar dacă este prezent, nu dă nicio replică.

Exercițiu

Citește următoarele fragmente de text și încercuiește monologurile prezente:

a) Alice băgă de seamă cu oarecare uimire că pietricelele împrăștiate pe podea se prefăceau toate în prăjiturele și atunci îi veni o idee năstrușnică.

,,Dacă mănânc o prăjiturică din asta – gândi ea- e sigur c-o să-mi schimbe iar statura; și cum mai mare nu pot să mă fac, probabil c-o să mă fac mai mică".

Așa că înghiți o prăjiturică și constată cu încântare că începe imediat să se micșoreze.

(Lewis Carrol, *Alice în Țara Minunilor)*

b) În liniștea cancelariei, învățătorul răsfoia caietele pe îndelete, unul după altul [...].

-Când s-or isprăvi toate aceste greșeli? Iată, o pagină întreagă fără niciun punct, fără nicio literă mare. [...]

Și astfel, răsfoind caiet după caiet, bătrânul învățător simți de la o vreme că a obosit și, fără să-și dea seama, își ridică ochelarii pe frunte.

*(*Mircea Sântimbreanu, *Se caută o greșeală)*

Rezolvare

Exercițiu

Citește următoarele fragmente de text și încercuiește monologurile prezente:

a) Alice băgă de seamă cu oarecare uimire că pietricelele împrăștiate pe podea se prefăceau toate în prăjiturele și atunci îi veni o idee năstrușnică.

,,Dacă mănânc o prăjiturică din asta – gândi ea - e sigur c-o să-mi schimbe iar statura; și cum mai mare nu pot să mă fac, probabil c-o să mă fac mai mică".

Așa că înghiți o prăjiturică și constată cu încântare că începe imediat să se micșoreze.

(Lewis Carrol, *Alice în Țara Minunilor)*

b) În liniștea cancelariei, învățătorul răsfoia caietele pe îndelete, unul după altul [...].

-Când s-or isprăvi toate aceste greșeli? Iată, o pagină întreagă fără niciun punct, fără nicio literă mare. [...]

Și astfel, răsfoind caiet după caiet, bătrânul învățător simți de la o vreme că a obosit și, fără să-și dea seama, își ridică ochelarii pe frunte.

*(*Mircea Sântimbreanu, *Se caută o greșeală)*

Exercițiu

Acum ai învățat toate modurile de expunere. Completează schema de mai jos cu modurile de expunere care se potrivesc.

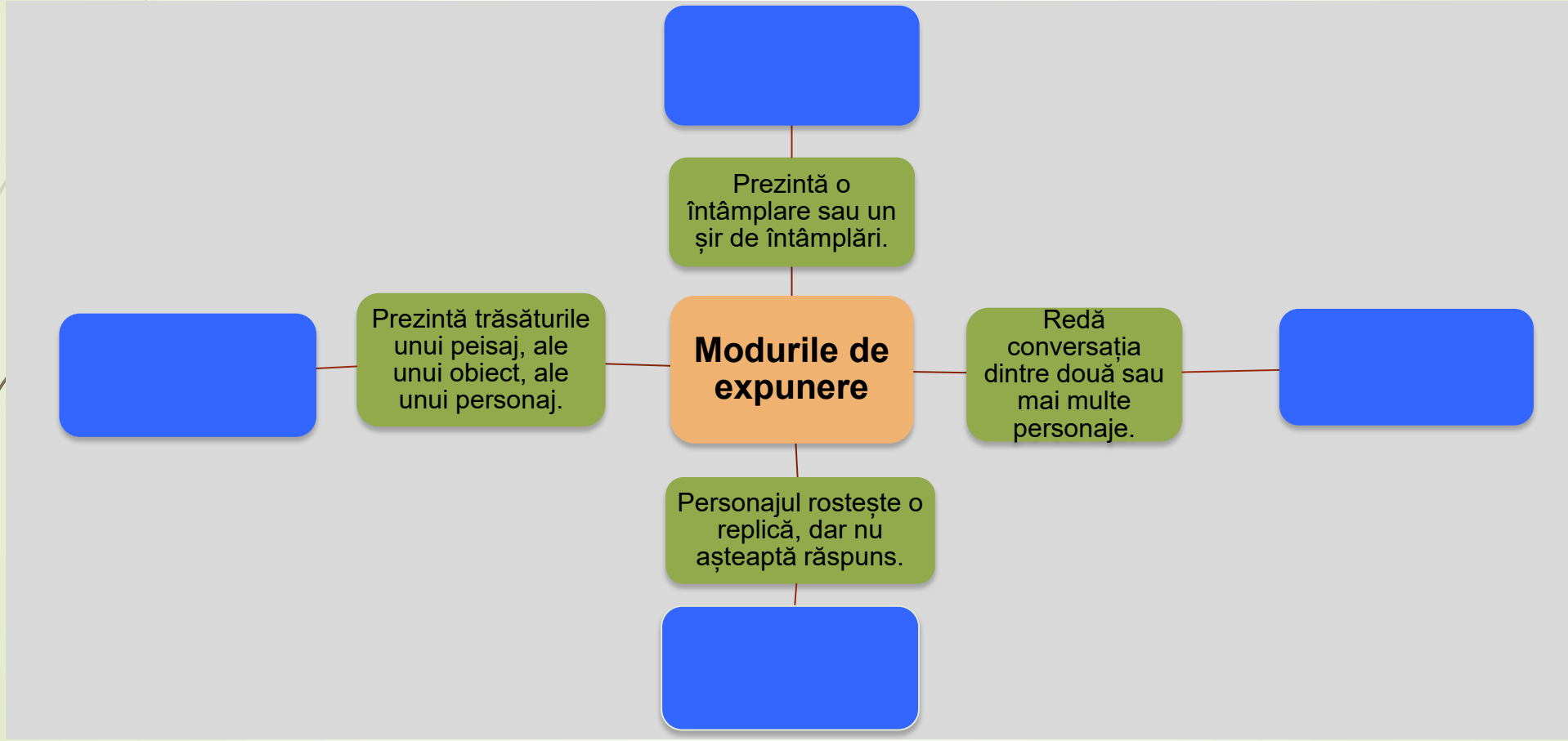

Rezolvare

Exercițiu

Acum ai învățat toate modurile de expunere. Completează schema de mai jos cu modurile de expunere care se potrivesc.

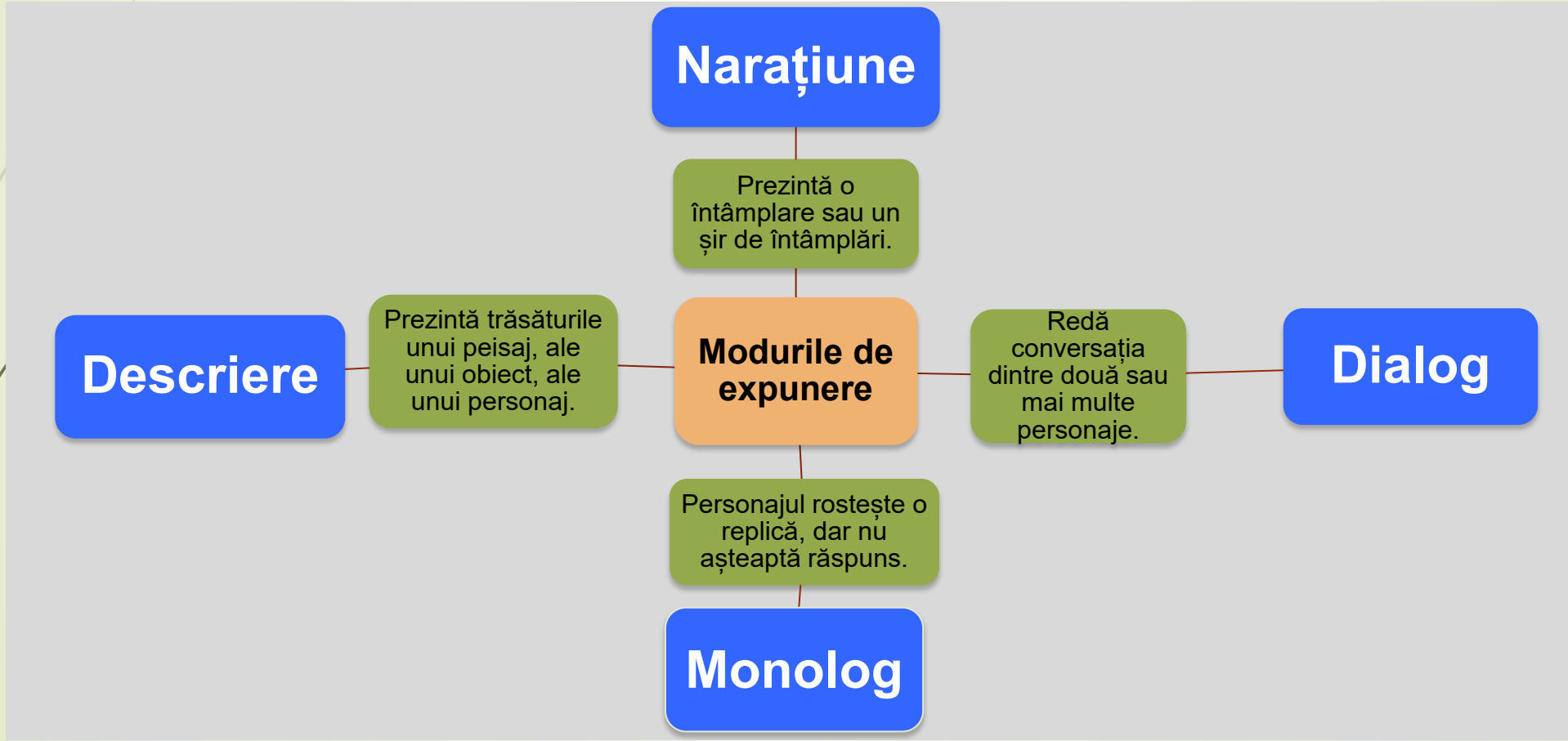

Joc: *Cine a scris greșit definiția, Noemi sau David?*

Dialogul este un mod de expunere în care un personaj rostește o replică fără să aștepte răspuns.

Dialogul este un mod de expunere ce prezintă conversația dintre două sau mai multe persoane.

<u>Răspuns</u>*: Desigur, Noemi a scris greșit!*

Dialogul este un mod de expunere în care un personaj rostește o replică fără să aștepte răspuns.

Dialogul este un mod de expunere ce prezintă conversația dintre două sau mai multe persoane/personaje.

Exercițiu

Mă bucur să văd că știi care sunt modurile de expunere. Dar le poți recunoaște cu ușurință? Citește exemplele de mai jos extrase din opera lui Ion Luca Caragiale și bifează în dreptul modului de expunere folosit.

Citat	Narațiune	Descriere	Dialog	Monolog
-Te mai doare nasul, puișorule?întreabă mam' mare. *-Nu… răspunde Goe.*				
Tânărul Goe poartă un frumos costum de marinar, pălărie de paie, cu inscripția pe pamblică ***le Formidable,*** *și sub pamblică biletul de călătorie [...].*				
Ca să nu mai rămâie repetent și anul acesta, mam' mare, mamițica și tanti Mița au promis tânărului Goe să-l ducă-n București de 10 mai.				
Cineva, nu se știe din ce vagon, a tras semnalul de alarmă.				
- Să oprească! [...] Mi-a zburat pălăria! Să oprească!!!				

Rezolvare

Exercițiu

Mă bucur să văd că știi care sunt modurile de expunere. Dar le poți recunoaște cu ușurință? Citește exemplele de mai jos extrase din opera lui Ion Luca Caragiale și bifează în dreptul modului de expunere folosit.

Citat	Narațiune	Descriere	Dialog	Monolog
-Te mai doare nasul, puișorule?întreabă mam' mare. *-Nu… răspunde Goe.*			✔	
Tânărul Goe poartă un frumos costum de marinar, pălărie de paie, cu inscripția pe pamblică ***le Formidable,*** *și sub pamblică biletul de călătorie [...].*		✔		
Ca să nu mai rămâie repetent și anul acesta, mam' mare, mamițica și tanti Mița au promis tânărului Goe să-l ducă-n București de 10 mai.	✔			
Cineva, nu se știe din ce vagon, a tras semnalul de alarmă.	✔			
- Să oprească! [...] Mi-a zburat pălăria! Să oprească!!!				✔

Știm să folosim corect semnele de punctuație?

În caietul unui elev era transcris următorul text, dar fără semne de punctuație. Le poți pune tu la locul lor ?

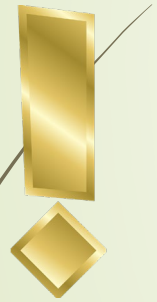

Lențuca a strâns mâna slabă pe după gâtul mamei□ A murmurat□

□ Nici n-am crezut că iarna e așa frumoasă, mamă□ Asta nu se cheamă minune□

□ Într-un fel, fata mamei□Pentru voi, copiii□Pentru oameni ca noi, iarna nu-i o minune milostivă□

□ Eu nu înțeleg ce spui tu□

□ Nici nu e nevoie□ Lențuco□oftă Safta. Bucură-te și-atâta tot□

*(*Cezar Petrescu, *Omul de zăpadă)*

Știm!

În caietul unui elev era transcris următorul text, dar fără semne de punctuație. Le poți pune tu la locul lor ?

Lențuca a strâns mâna slabă pe după gâtul mamei. A murmurat:

- Nici n-am crezut că iarna e așa frumoasă, mamă! Asta nu se cheamă minune?

- Într-un fel, fata mamei. Pentru voi, copiii. Pentru oameni ca noi, iarna nu-i o minune milostivă.

- Eu nu înțeleg ce spui tu.

- Nici nu e nevoie, Lențuco! oftă Safta. Bucură-te și-atâta tot!

(Cezar Petrescu, *Omul de zăpadă*)

Sursă imagini: pixabay.com

Suportul de curs a fost realizat de **prof. Diaconu Mariana-Cătălina** de la Școala Gimnazială ,,Dr. Bernády György”, Târgu-Mureș